

DŁUG (563) *sb m*

sg N dług (35). $\diamond$ *G* długu (114). $\diamond$ *D* długowi (4) *BierEz*, *Mącz* (2), *RejPos*; długu (2) *BierEz*, *UstPraw*. $\diamond$ *A* dług (170). $\diamond$ *I* długiem (4); -em (1), -(e)m (3). $\diamond$ *L* długu (35). $\diamond$ *pl N* długi (21). $\diamond$ *G* długów (65); -ów (26), -(o)w (39); $\diamond$ *A* długi (94). $\diamond$ *I* długami (4), długi (2); -ami *MycPrz*, *SkarŻyw*; -i *HistLan*; -ami : -i *Mącz* (2 : 1); ~ -ami (3) *Mącz* (2), *SkarŻyw*; -ami (1) *MycPrz*. $\diamond$ *L* długach (12), długoch (1) *HistLan*; ~ -ach (11), -(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

praw. Należność (zwykle pieniężna) do uiszczenia, rzadziej należność do odebrania; aes alienum BartBydg, Mącz Cn; debitum Mącz, Calag, Cn; creditum, nomen Mącz, Cn; aes, debitio Calep; pecunia credita Cn (563) : yakom sya ya vyednal szlachathnem Ianem sszelyk przesz yednacze o wszythky dlvgy kthorem mv był vynyen ZapWar 1505 nr 2012, 1505 nr 2013, 1506 nr 2031, 1544 nr 2584, 2585, 1548 nr 2668; BartBydg 81b; BielŻyw 145; LibLeg 11/61v, 138; Małość pán bog dba o datki A zać mu zbierać na dziatki. Abo fie trofkąć o długi Abo odpráwować flugi RejRozpr A4v; SeklWyzn d2v; LibMal 1548/142v; FAnt/ ieft rzecz którą fye dłużnik wierzyćielowi fwemu w długu broni GroicPorz q4, ee2v, m2v, qv, x4v, oo (16); A ieśliby długi mále po oicu zoftály/ tákowe brát co imienie trzyma ma zápláć UstPraw B4, B3v, F4v, I2v [3 r.]; Zżup obudwu Krákovfkich solnych [król] wiele długu skupił BielKron 405v, 106v; Magnitudo aeris alieni, Wielkość długów. Mącz 204d; Nexus ob aes alienum, Dla długów ftał fie niewolnikiem. Mącz 244a; Omnem pecuniam quae in nominibus est mihi legavit. Wfziťtki pieniádze które fą ná długách odkazał mi. Mącz 249c, 51d, 87a, 244a, 249b, 375d (14); HistLan C; Bo tego wnet iedni róspożyczáią á rzadko wroczą/ drugie fie też ná wczoráyfze długi rozleći RejZwierc 16v, 248v; A choćiáľzby drugi mógl zápláćić/ ledwie połowicę przyniefie/ máiąc ten dług iákoby ználeziony. BudBib Eccli 29/7; BudNT Rom 4/4; CzechRozm 245v; SkarŻyw 143; ZapKościér 1579/3v, 1581/20v, 1584/50, 1585/55v, 1589/86, 1597/78v [2 r.]; Dług. Debitum. Calag 427a; KochMRot A4, B2v; Przyfzły mi teraz bánniçi ná pámięć o długi GórnrRozm Lv; Chirographarius – Tenktori dług cirographem wiznawa. Calep 189a, 268a, 289a; LatHar 117; OBLIGATIONES IN SOLIDVM zową, gdy iedną ręką mąż z żoną, álbo rękoynie przymuią dług iáki y piľzą tám coniuncta manu obowięzuiác pláćić unus pro singulis, et singuli pro uno SarnStat 1268, 113, 549, 593, 1048, 1307 (11); niemáľz nic: y owfzem długow ták wiele PowodPr 25; KlonFlis H3.

W połączeniu z wyrażeniami określającymi sumę [w tym w G (14)] (20): MetrKor 59/15v; ZapWar 1547 nr 2639; kthorą [sprawę] przed woythem poznansfkym o 60 zlothich długu fimiflonego Scheraffedinowy Thurkowy intentoval LibMal 1548/143v, 1547/137v, 1548/144v [2 r.], 1552/167, 1554/192; ieśliby był dług dwádzyefćia grzywien/ tedy sam/ [...] ma przyfiádz UstPraw F4v; BielKron 378v; Siedmnaście kroć fto tyfiác długu miánowano MycPrz I B4v; SkarŻyw 454; ZapKościér 1580/5v, 1585/61; PaprUp F2v; ActReg 166, 163; SarnStat 1242 [2 r.], 1255.

W połączeniu z przydawką określającą dłużnika, wyrażoną przymiotnikiem dzierżawczym lub dopełniaczem rzeczownika (20): GroicPorz ee4v [2 r.]; Syn fťarfzy [...] przedádź/ záftáwić/ áni zbyć cząťtky bráćkiey niemoże/ to wymuiác ieśliby długi oicowfkie álbo máćierzyńskie zoftály UstPraw B4; Mącz 36b; Y w piśmie świętym oná wdowá długámi mężá fwego ściśniona/ wołáľá zá

Helizeufzem prorokiem *SkarŻyw* 103; *ZapKościer* 1580/7y, 1584/50, 1586/64; ze nietylko długi nieboszczykowskie, [...] zginęły. *ActReg* 163, 163 [2 r.]; *SarnStat* 582, 592, 593 [2 r.], 694, 1268 [2 r.]; *CiekPotr* 22.

W połączeniu z zaimkiem dzierżawczym (34): *MetrKor* 59/76; *LibLeg* 11/108v, 138v, 155; *SeklKat* S4v; A Iłćiec ij [fant] też bierze/ áby w fwoim długu był pewien y bełpieczen. *GroicPorz* rv, ee, eev, ee2 [3 r.], q4v; *Leop Matth* 18/25; *UstPraw* 13; Liberare se aere alieno, Popłáćic fwoye długi *Mącz* 191b, 5a, 51d, 78d, 314a, 399; *RejPos* 193v [2 r.], 246, 246v [3 r.], 310; *Prot* A3v; áby chłopcá fłał [ocieć] do dlužnikow fwoich/ Mowiąć niech fie wždy cziua o tych długoch moich. *HistLan* B4v; *ZapKościer* 1589/86 [3 r.]; *SarnStat* 276, 365.

W połączeniach szeregowych (35): *LibLeg* 11/155; Iakom ya [...] wyeczistosczyach y wdlugw dzyessyaczi kop nyevpokoyl [!] y nyewskodzyłem go ossmyseth kop tak my Bog pomozi *ZapWar* 1547 nr 2639; A ty odwłoki máią fye rozumieć w fprawách vtćiwych/ gdzie rzecz idzie o dług/ o Imienie/ co zową in *Ciutilibus* *GroicPorz* f3, k, p4, q3, x, cc4v (10); A kteryby fię takiego długu y fzkody z láianiem vpominał/ takowy ma dáć fadowi trzy grzywny. *UstPraw* B3v; á then rok fiodmy/ żadne práwo/ áni długi/ áni czynfze álbo podatki nie miály iść. *BielKron* 36, 119; *Mącz* 438a; *BielSat* E; *MycPrz* I B4v; *RejPos* 181v; Bo iednego guzy á bliłka fránczá fráluie/ drugiego też długi á cyrography *RejZwierz* 165; *ZapKościer* 1580/5v; O Dług/ á o zábićie/ Státut mamy fłáby *BielRozm* 32v; żaden Kupiec [...] álbo dobrá iego dla wyftępku álbo długu drugiemu niech nie będzie zápowiedan/ zátrudnian/ áni iman. *SarnStat* 1074, 145, 656, 693, 798, 1156 [2 r.] (13).

W charakterystycznych połączeniach: dług dawniejszy, (nie)mały (mniejszy) (7), ostatni, wczorajszy, wielki (nawiętszy) (3), własny (2), wszystek (16); wielkość długow; rzecz idzie (jest) (2), spor (swary sq) o dług (2), sprawa (jest) o ([ile]) dług(u) (około długow) (5); (fantem) bronić się (2), dosyć się stać w długi; długow wiele (więcej, niemało) (na sobie, [u kogo]) mieć (4).

Przysłowia: Aere alieno demersus, Vtonął w długách po vfzy/ zádlużył fie *Mącz* 218c.

inaczej fię obchodzą z małym dlužnikiem/ á inaczej z tym ktery długow więcej ma niżli włofow *LatHar* 111.

Frazy: »[na czym] jest długi [ile]« = coś jest obciążone długiem (1): a na tym dworze yeft długi pol sta m. *ZapKościer* 1585/61.

»dług(u) [kto] jest (a nie (jest)) winien, dłužen; dłužen za dług« = debiti tenetur *JanStat* [szyk zmienny] (7 : 1; 1): Starofsta ma yancz, [dlužnika] y wyazyenyv dzyerzecz. thak długo afz zapłaczi [...] yfczowy, ktoremv dluzen za dluk *MetrKor* 40/818; *RejKup* c5v; *GroicPorz* f; *UstPraw* G4; *RejFig* Aa; *RejPos* 308, 310v; *SarnStat* 1255; Niechay nie igra z fzcześniećiem/ kto ma w domu Swoy chleb/ á długi nie winien nikomu *KlonFlis* D3.

Zwroty: »ciążyć (albo dzieckować) o (za) dług; w długi fantowan i ciążan« [szyk zmienny] (2; 1): *GroicPorz* q2v; Kmiećia żadnego o dług w miećcie ciążać nie máią pod winą 6 grzywien *UstPraw* F2v; *REPRESSALIAE pignorationes* zową, gdy ciążaia poddanego w miećcie, álbo indziéy dzieckuia zá pánfki dług. *SarnStat* 1268.

»o dług (a. [ile] długi) czynić, ma być czyniono prawem« [szyk zmienny] (5 : 1): *LibMal* 1548/144v; Rękoymia przeciw dlužnikowi zá kthorego ręczył w ty czáfy może czynić o ręczony dług.

GroicPorz r3v; o każdy dług ma być czyniono prawem/ tam gdzie on chłop ośiadł na dziedzynie.
UstPraw F2v, G4, 13; *GórnRozm* F2.

»da(wa)ć [co] w długu, za dług« [szyk zmienny] (3 : 2): y dała go [szafranu] garłcz kłzyądu Stanislavovi kalynskovi v thumu, za dług yłch mv bila vinna grołli 15 *LibMal* 1544/91v, 1543/70v; Ieśli by thedy dłużnik fanty ruchome w długu dał/ ty máią być přes Sędzię albo přes ty ludzi kthorzy fyę na nich znáią ofzácowane *GroicPorz* dd; *UstPraw* C4; *ZapKościer* 1589/86v.

»długu dochodzić (a. dojść), dochodzenie« [szyk zmienny] (3 : 2): ISćiec álbo Wierzyćiel/ [...] długu fwego dochodzić ma przodkiem ná ruchomych rzeczách dłużnikowych/ potym ná ftoiącym Imieniu iego. *GroicPorz* q4v, q4v, eev, ee2, oo.

»dostać [co] w długu« (1) : yłz slachetny Pán Sigmunt Sarnowłky dołtał wloky wdugu [!] po nyebofczyku Maczyeyu Kloczu *ZapKościer* 1583/34v.

»dosyć uczynić w długu, za dług; dosyć uczynienie za dług« = *satisfactio pro debito JanStat* [szyk zmienny] (2 : 2; 2): *ComCrac* 22; ktory [dłużnik] ma być přes Vrząd tak długo záchowan/ áż Powodowi w długu wedle przezyłkow dołyc vczyni *GroicPorz* q4v, q2v; *RejPos* 246v; ALe y żadnéy diláciiey dłużnik/ [...] mieć nie będzie [...] względem dołyc vczyniěnía zá dług tenże zápiłány. *SarnStat* 698, 798.

»dług kasować« (1): á dekrét przerzeczony/ przezyłki/ rękoiemłstwo/ dług y pofsełsiiey podánié/ w áktách opilány/ káłsować y wpiłać [posesor] powinien *SarnStat* 1168.

»kwitować od długu« (1): Kwituie od Długu. *SarnStat* 699.

»leżć w długu« (2): Ieden nád leśnym Sanem czyni tárgi/ Drugi nad Wieprzem/ á rzadko bez łkárgi. Częłto nád Bugiem y nád Narwią drugi Leżie Więc w długu. *KlonFlis* D4; *KlonWor* 56.

»mieć [ile] długu [u kogo]« [w tym: długu pożyczanego (1), wysłuzonego (1)] (4): *MetrKor* 59/75v [2 r.]; Item Powyedział yłch v woycziecha Choyky czyełlye grzywną bełz trzech grołzy pyenyedzi za powrołz y Naczinye oycza fwego ma długu. *LibMal* 1547/137v; Táme pánu młodemu chłopię powiedziało/ Iż pan fтары ma długow v ludzi niemáło *HistLan* C.

»dług nadgrodzić« (1): kto fię tego bliłkować będzie chcial tedy i dług i wydatek włzitek według rozeznania prawnego, będzie powinięn iemu nadgrodzic *ZapKościer* 1580/ 5v.

»(od)da(wa)ć dług, ostatek długow dać« = *reddere debitum Vulg* [szyk zmienny] (5 : 1): Ołtatek tich włchitkich swoich długow [...] panom exequtorum [...] wmoz poruczył y dal *MetrKor* 59/76; *UstPraw* F4v; wrzucił iy do ciemnice/ ażby oddał dług. *BudNT Matth* 18/30 [przekład tego samego tekstu *WujNT*]; *ZapKościer* 1585/61; *WujNT Matth* 18/30; *SarnStat* 1301.

»na dług odebrać« (1): plenipotent [...] wyłnal Ze ot slachetnyego Criłtoffa Smogorzinłskiego na ten dlvg ktory byel wynyen Ianowy Siczimynłkemu [...] półtora sta Grziwyen prufkich odebral *ZapKościer* 1582/26v.

»dług odprawić (a. sprawić)« [szyk zmienny] (2): a ten Ismaył fprawywłchi fwoy dług ma ten lyłth wroczyz *LibLeg* 11/108v; *GroicPorz* r2.

»dług odpuścić; dług jest odpuszczon (a. przepuszczon)« = *pecunias condonare, remittere debitum Mqcz*; *debitum dimittere Vulg* [szyk zmienny] (15; 3): *SeklKat* S4v; *Leop Matth* 18/27; Serwilius rádził odpuścić długi vbogim Rycerzom. *BielKron* 107, 106v [2 r.], 378v; *Mqcz* 78d, 94d, 227a; ktoryć

[*dekret*] wczynił o onych dwu długach/ s kthorych iednemu wielkie długi fą odpufzczone od Pána iego *RejPos* 181v, 246, 246v [2 r.], 249; *BudNT Matth* 18/27, 32; *WujNT Matth* 18/27, 32.

»odumrzeć długow« (1): Woyewoda Krakowłky [...] odumarł długo [!] pultorakroc ftotifeci *Paprup* F2v.

»odwieść się długu« (1): Kto komu pieniędzy bez zapifu pożycz/ á onego o nie pozowie potym: w takowey rzeczy pozwany bliźszy fię odwieść długu. *UstPraw* I2v.

»dług (a. [ile] długu) (po-, s-, za-) płacić; (o-, wy-, za-) płacenie (a. płaca, zapłata) długu; dług jest (za)płacon *itp.*; dług ku zapłacie; się zapłaci dług« = *dissolvere aes alienum, nomina explicare Mącz, Cn; liberare a. minuere aes alienum, nomina solvere a. suscipere, resolvere argentum, satisfacere quibus debemus, solidum suum cuique solvere, solutio rerum creditarum Mącz; debitum solvere; exire a. exsolvere a. levare a. luere aes alienum, liberare aliquem aere alieno, nomina dissolvere a. expedire a. expungere Cn* [szyk zmienny] (73; 21; 5; 1; 1); *MetrKor* 40/818 [3 r.]; Item opłaczą długu kthorego kolwyek ma bicz placza szłozona do trzeciyeo dnya *LibLeg* 6/117v, 11/138v [3 r.], 155; *ZapMaz V S* 2/332 [2 r.]; *RejRozpr* Ev; *LibMal* 1548/144v, 1551/164, 1554/192; *ZapWar* 1548 nr 2668 [2 r.]; Czym ze tén ma długy placzyć Chczely fię światemy sbraczyc. *RejKup* 18, c5v; POżytek Inwentarzá ten iest/ iż dziedzic ktory go wczyni nie może być wciążon w płaceniu długow zmarłego/ iedno poki sftawa dobr iego. *GroicPorz* ee4v, r [3 r.], r2v, x4v, cc4, ee4v (17); *Leop Matth* 18/25, 30; *UstPraw* B3v, B4, C4, E3; *BielKron* 107, 227v; AEs alienum amicorum suscipere, Podyąć fię przyjacielskich długów płacić. *Mącz* 36b; *Versuram facere est aes alienum ex aere alieno solvere*, Pieniądzmi w lichwę wziętemi długi popłacić *Mącz* 486c, 5a, 244a, 399d, 400d, 486c (20); Ale to rádo bywa że ten Kredyt tráci/ Ktory tymi pieniądzmi długi swoie płáci. *Prot* A3v; kazał go on Pan záprzedác/ y żonę/ y lyny iego/ y wśzytkę máyętność iego/ á záplácić sobie dług swoy. *RejPos* 246v, 193v, 246v; *RejZwierc* 167v; Záplacon mi iest dług/ ktory iest nátym liście/ twoią ręką nápisany *SkarŻyw* 102; *ZapKości* 1583/37v; bo mam Potomstwo, oktoe poki ostatniego długu niezapłacę powinienem myślić *ActReg* 164, 20, 85 [2 r.], 119, 163, 166; *GostGosp* 154; *WujNT Matth* 18/34; Zelázne lifty/ miełczánóm y Żydóm przeciwko szłáchcie z ftiony nieplácenia długów/ nie máią bydz dawáné. *SarnStat* 243, 276, 442, 592, 1242 [2 r.], 1268 (19); Com zań długow záplácił, tego niewłpominam *CiekPotr* 11; *KlonWor* 73, 74.

»dług położyć u ksiąg, w księgi wwieść« (1 : 1): Kto da iáki dług w Kfięgi w wieść/ á potym weźmie wypis z kfiąg/ thedy ten wypis nie będzie miał mocy żadney áliżby lift główny był w Sąd położon. *UstPraw* H2; Pecuniam constituere, Zápisány dług obiecác/ záplácić/ położyć v xiąg. *Mącz* 413b.

»być повинnym za dług« (2): iż rodzice iego nie będą powinni zá ón dług [*non teneantur de mutuo JanStat* 559] *SarnStat* 586 [*idem*] 706.

»poz(y)wać o dług, dla długu; pozywan (a. przyzwany), pozew o dług« = *pro debitis citare JanStat* [szyk zmienny] (4 : 1; 2 : 2); *ZapWar* 1528 nr 2458; był [...] przyzwány do obcego Sędzięo o dług *GroicPorz* m3, dd4; *UstPraw* B, C4; *GórnRozm* F2v; *SarnStat* 293 [2 r.], 665 [2 r.], 920 [2 r.], 1242; Strzeże fię záwłze Woytowłkiego sftugi/ By go nie pozwał do práwá o dftugi. *KlonFlis* Ev.

»przyprawować, wdawać, wwodzić [kogo, co] w dług« = *indebitare JanStat* [szyk zmienny] (1 : 1 : 1); *KochSat* B; wftáwiamy/ [...] áby brát ftárfzy [...] nie mógl dóbr bráciey ftwéy [...] nád część ftwą

która mu przynależy/ w dług w wodzić *SarnStat* 593; Raz ogniem/ raz złodzieiem/ zdradliwemi
flugi/ Niezłżeście wele [!] ludzi przypráwuie w długi. *CzahTr* L4v.

»ręczyć (przrzec) za dług; dług (za)ręczony; zaręczenie długu« [szyk zmienny] (3; 3; 1): *GroicPorz*
r3v; *UstPraw* F4v [2 r.]; Cavere pecuniam alicui. Ręczyć/ álbo przirzec komu zá dług. *Mącz* 41d;
Ale kiedybykolwiek dziedzić oného imięnia chciałby summę [...] długu zářczoného zápláćić [...]
powinien ten to *possefor* pieniądze tákowéz fwoié wziáć *SarnStat* 1168, 1168.

»sadać dla długow, o dług siedzieć, siedzący« (1 : 1 : 1): *BielKron* 106v; Y pytáiąc [więźniów] o
iáki kto dług siedzi/ [św. *Bernardyn*] tyle ich wykupił/ ile pieniędzy ftawáło *SkarŻyw* 462, 454.

»o dług sądzić« (1): Sędžia o dług który ze gry rołćie nie fádzi/ wyiáwłzy by kto potym zápláćić
obiecał *GroicPorz* d.

»długu na personie szukać« (1): A ile by długu swego ná koniu nie doiáł/ áby ná Perfonie fzukał.
GroicPorz eev.

»w długach umrzeć« (1): Nákoniec áby fię sumnienie lepiej opátrzyło/ teftáment vczynić/ komu
to należy/ y kto ma z częgo: áby w kłopoćie kogo nie zořtáwił/ ábo w długách nie vmárl. *LatHar* 650.

»w długi wchodzić (a. zachodzić)« = *debita contrahere JanStat* (4): Kto ręczy ten niewolá/ íam
fobye zádwáwa/ A kto w długi záchodzi/ w więzyeniu rad ftawá. *BielKom* B7v; *SarnStat* 293, 665, 920.

»wierzyć długu« (1): íze Powod álbo *Creditor* który wierzył długu/ powinien pierwey fzukać y
winowác fwego dłuźniká *GroicPorz* r3.

»winić o dług« (1): kyedy fiá traphi yłł kogo vynnyá o dług a on nyema czym placicz Thedy ma
poráká pořthawicz *LibLeg* 6/117v.

»dług wyciągać (a. wyciągnąć) itp., upominać się długu; wyciąganie długu; pociągnion o dług;
dług nie będzie wyciągany« = *nomina exigere Mącz*, *Cn*; *efflagitare*, *expedire*, *interpellare*, *poscere*,
(*debiti*) *exactio Mącz*; *de nomine aliquem appellare*, *debitum exigere Cn* [szyk zmienny] (13 : 10; 2;
1; 1): *LibLeg* 11/138v; Dług ktoregom winyen nye był na mnye wycyágáli. *LubPs* P6v; *UstPraw*
B3v; *BielKron* 107; Exactor. Poborcá. Ten który długi wyciąga. *Mącz* 6a, 6a [2 r.], 78d, 129b, 193a,
249b (9); *RejZwierc* 159; Ciężkieć to íą rzeczy człowiekowi rozumnemu/ wymiátowánie ná oczy
miefzkánia/ y komu fię długu przykro vpomináią. *BudBib Eccli* 29/33 [35]; *ModrzBaz* 124v; *SkarŻyw*
570; *ZapKości* 1580/5v; Tá [śmierć] zá gárdło chwyta Bogáté pány/ iáko prořté flugi/ Ani zborguie/
byř wyciągnął długi. *KochPieř* 6; A bowiém gdy trzy látá wynidá/ dług tákowy nie będzie mógl byđż
wyciągány [*debitum huiusmodi repeti non poterit JanStat* 1034] od ízláchćicá *SarnStat* 276, 276 [3 r.],
365, 695 [2 r.], 707.

»(wy)da(wa)ć, puścić, wyrazić na dług« [szyk zmienny] (5 : 1 : 1): *LibMal* 1552/167; a co by zárobił
[dłuźnik] to iemu ná dług ma wyráćić. *GroicPorz* q4v; a oczyecz puřczyel ízynowy swemu Walkowy
dom Ieden na dług *ZapKości* 1585/62v; a pán Andrář nyefzolówfky na ten dluk [...] wydał pánu
Malchrowy dořtyęřyzycze 28 m. *ZapKości* 1586/64, 1580/12, 1581/23v, 1582/27.

»z długu wynić (a. wychodzić), się wybawić, wybrnąć, się wyřwiebodzić« [szyk zmienny'] (2 : 1 :
1; 1): Cum tandem de paludibus emersisset. Gdy fie z błót wykołátał álbo z długów wybrnął. *Mącz*
218c, 244b; Myřliłem we dnie w nocy iáko wynidż z długu *Prot* Bv; *GórnRozm* F4v; *ActReg* 132.

»wypisać [kogo] ze wszystkich długow« (3): es sthanysław Mamka myal vypisacz philipa sewsiczkich długow kthore myal vxyągach visich podestem kop zakladv. *ZapWar 1519 nr 2214, 1519 nr 2214* [2 r.].

»o dług wywoływać [kogo], wywołanie; dla długow wywołańcem być« (1 : 1; 1): A com bannity wspomniął/ niewiem dobrżeli to/ o dług wywoływać poczciwe ludzie *GórnRozm I3*; W żadney ziemi tego nie málz/ żeby kto dla długow wywołańcem bydź miał *GórnRozm I3, Lv*.

»wziąć [kogo, co] w długu; branie [czego] w długach« (3 : 1): *LibMal 1545/108*; Otoż teras przyśledł ná mię wierzyćiel y chce mi wziąć w długu dwu fynow moich [*tollat duos filios meos ad serviendum sibi*] *Leop 4.Reg 4/1; ZapKościer 1582/30v; SarnStat 1233*.

»dla długow, o dług, w długu [kogo] zapowiadać« = *pro debitis arrestare JanStat (3 : 3 : 1)*: ZAPowiada ktho koniá czyiego w fwym długu *GroicPorz ee; SarnStat 293* [2 r.], 665 [2 r.], 920 [2 r.].

»(za)przec (się) długu, dług odprzysiąc« = *creditum abiurare Mącz; negare debitum JanStat (9 : 1)*: *GroicPorz x4v*; Gdyby iłćiec záprzał fię długu [...] tedy fámotrzyć ma przyfiadz rękoymia. *UstPraw F4v; BibRadz Lev 19/11*; Creditum abiurare, Dług odprziścić. *Mącz 178c; GórnDworz Q8; KuczbKat 329; SarnStat 276, 692, 695*; Lákomi fię przá długu *KlonWor 73*.

»dla długow, o długi [kogo] zatrzymawać« = *pro debitis detinere JanStat (3 : 3)*: dla których długów miełczánié zwykli kmiecie w mieścích y w miáfteczkách zápowiádác/ zátrzymawác/ y pozywác *SarnStat 293 [idem (5)] 293, 665* [2 r.], 920 [2 r.].

»dla długow, przed długi zbieżeć« (1 : 1): Argentariam dissolvere, Proverb. Spuścić Vrzád odmieniania myńce/ albo przed długi zbieżeć. *Mącz 15d, 20b*.

»długow zbyć« (2): Bo fám bog rzekł iż niefiedzies Wniebie/ aż włech długow łbedzies. *RejKup 18; WierKróc Bv*.

»zezna(wa)ć dług; zeznanie długu« = *obligare, obligatio Mącz [szyk zmienny]* (3; 2): Lepieyby przeštác ná kálly Niż fie w wielkie kółty wdáwác A ná wiołkach dług zeznáwác *RejRozpr G4*; Ná tym też Sądzie bywáiá zapifý/ przedawániá/ y wzdawániá Imienia łtoiącego/ zeznánie długow/ vgody/ y inne Contrákty. *GroicPorz k, r2; Mącz 193c* [2 r.].

»ku długu znać się, przyznać się; znanie długu« = *agnoscere aes alienum, agnitio debiti Mącz [szyk zmienny]* (4 : 1; 1): Owca się ku długu przyznála/ Iże przed wilkiem muśiála. *BierEz N2v, M2v; UstPraw F4v*; Inficiator, Ten który przy á nie zna fie ku długowi albo ynfzey rzeczy *Mącz 115c, 250 d* [2 r.].

»zostać w długu, w długach [kogo] zostawić« (1 : 1): *BibRadz I 203v marg*; Bo w wielkich długách corkę zołtáwiła/ ktorych ona ielźcze niewypłáciła/ ále zá miłóšierdziem Bożym wypłáci. *SkarŻyw 141*.

»[na kogo] żałować [= skarżyć], obżałowanie o dług« [szyk zmienny] (4 : 1): dan był do kaźni [...] ná obżałowanie o dług álbo o iáką inną rzecz *GroicPorz ł2*; gdy ná mię żáluiefz o dług/ á ia powiádam iżełmy obádwa innego Práwá/ y žádam być odełłan do fwego Sędźiego *GroicPorz t3, m2, p2, t*.

»o dług sprawiedliwości žádać« (3): o tákowé długi ná mieyfcách dziedzicznych/ ná których tákowi kmiecie miełzkaía/ łprawiedliwości žádać máia [*mieszczanie*] wedle práwá [*sed pro eisdem [debitis] decernimus, ... iuxta formam Iuris JanStat 1090*] *SarnStat 294 [idem (2)] 665, 920*.

Wyrażenia: »cudze długi« [szyk 1 : 1] (2): Aere alieno premitur, Dokuczają mu cudze długi. *Mqcz* 320c; AEs alienum sustollere, Długi cudze popłacić. *Mqcz* 457d.

»dług ze gry« (1): Abowiem thu nie łzłaby iuż śprawa albo śpor o dług ze gry/ ale z obiecanej zapłaty. *GroicPorz* d.

»ist(n)y (a. istotny) dług« = *cautum debitum* *Mqcz* [szyk 2 : 1] (3): *GroicPorz* cc4v; Ale gdyby kto komu zapisał istny dług płacić/ od takiego zgoła niema być przyjęto wwiązanie *UstPraw* C4; *Mqcz* 42a.

»dług jasny« (1): Trzeci łtopień [ku płaceniu] ieft odkazanie v kogo długow iálnych pewnych/ á iŃtotnych/ kthore też miało fantu wedle Prává máią być poczytáne. *GroicPorz* cc4v.

»jawny dług« (1): Confessum aes, Yáwny á wiadomy dług. *Mqcz* 119c.

»długi koronne« (2): Długi Koronne. *RejZwierc* 248v, 277v.

»długami obciążony« (1): Impedita nomina, Wielkimi długami obciążony/ Zádłużony. *Mqcz* 249c.

»długami obowiązany; obowiązek długu« = *obligatus pecunia* *Mqcz*; *debito obligatus* *JanStat* (2; 1): *Obligatus pecunia*, Wiele dłužen/ długami obowiązany. *Mqcz* 193c; Spóśób obowiązku pewnego długu. *SarnStat* 1255, 656.

»odbieranie długow u ksiąg (a. prawa); długi odbierający; długi wybrać« [szyk 2 : 2] (2; 1; 1): Exactor – Długi odbieraiaci *Calep* 388b; *GostGosp* 42; o odbieraniu długów v prává pieniędzy pożyczanych, w téy mierze potrzebny iest ten Státut. *SarnStat* 406, 407.

»długi odkazane« (2): Omnes haeredes ornare legatorum praestatione, Zořtáwić albo vkázác ná dziedzicach długi odkazáne/ obciążić albo obowiezác ye áby byli winni, płacić nie máło długów odkazanych. *Mqcz* 419c.

»pewny dług« = *cautum debitum* *Mqcz*; *certum debitum* *JanStat* [szyk 9 : 4] (13): *ComCrac* 21v; *GroicPorz* t, cc4v, dd; *Mqcz* 42a; Byli dwa dlužnicy winni pánu iednemu pewne długi swoie *RejPos* 310v; Tedy dořtateczny Cirograph yemu Iakoby na dlvg pewny dal Criřtoph SmogorzińŃki *ZapKořcier* 1582/27, 1580/ 13; Który cię pozywa o to: iż niechceřz mu zapłacić řto grzywien pieniędzy pewnego długu *SarnStat* 1242, 6, 1242, 1255 [2 r.].

»dług pieniężny« = *aes* *Calep*; *pecunia debita* *JanStat* (4): O dług pieniężny ma być czás řkazan płacey zá ořmnáćie niedzyel *UstPraw* I2v, I2v; *Calep* 36a; *SarnStat* 691.

»dług pozostały« (1): Przed prawem nářim Miařta Kořcierziny za pierwszemi Contrakty długu pozostařego, Iako Sliachetny Grzegorz SmogorzińŃki [...] Wydawaiąc rinthę [pani Katarzynie] dař marc. 10 [...] a iecze zořtal marc. 14. rinthy pozostařy. *ZapKořcier* 1581/12.

»pozostały w długu, w ořatkach długow zostawujący« = *reliquator* *Mqcz*, *Calep* (1 : 1): *Reliquator*, W ořátkách długów zořtáwuyący *Mqcz* 195a; *Calep* 909a.

»dług pożyczany; długu pořyczyć« = *mutuum* *Mqcz*, *JanStat* [szyk 6 : 2] (7; 1): Potim wiznal yz ma v pana Staniřława Odrowáza długu poziczanego trzi sta zlotich wmoneczie *MetrKor* 59/75v; *UstPraw* B; *Mqcz* 239c [2 r.]; Długu kto pořyczy á zapifu nie ma, ten który řie przy, pořyřięgá řie odwiedzie. *SarnStat* 694, 644, 691 [2 r.].

»długi proste« (2): także od zapisów wieczności wszelakié/ y ran/ gwałtów/ zaftaw y długów proftych/ nie więcéy ma brąc [*pamiętnego*] y wycięgąc/ iedno pułtorá grofzá. *SarnStat* 1156, 1156.

»dług przezysskany« [*szyk 1 : 1*] (2): A gdzieby fantu [*dłużnik*] nie wydał [...] áby był do Vrzędu wzięt/ y záchowan tak długo/ ázby powodowi w przezyfkánym długi dofyć vczynił. *GroicPorz* q2v, q2v.

»skazan w długi« (1):A gdzie by Rękoymia [...] przyfyęgi niechćiał podiąć/ thedy bywa fkazan w onym długi/ kthorego záfy od dziedzicow zmárłego będzie fzucał tyle ileby przyfádzono. *GroicPorz* f.

»suma długow« (2):ktoremu [*dłużnikowi*] był Pan odpuścił wielką fumę długow iego. *RejPos* 193v; *SarnStat* 1168.

»dług umowiony« (1): Swiecki człowiek niema być pozywan do fądu Duchownego o rzeczy ziemfkie áni o dług pożyczány/ áni vmowiony. *UstPraw* B.

»wiadomy dług« = *confessum aes Mącz*; *liquidum debitum JanStat* (2): *Mącz* 119c; zeznał: iż Szláchetnému N. fto grzywien pieniędzy pewného y wiadomého długi/ álbo pożyczánych pieniędzy monéty y liczby Polfkiéy ieft winien *SarnStat* 1255.

»dług winny« (2): SZperunku Sędzia Mieyfki niema dopufzczác [...] ná Ziemiánfkie poddáne/ áni ich pozywác/ ani hánowác/ o żadny dług/ iákim kolwiek obyczáiem winny *GroicPorz* dd4; *SarnStat* 1233.

»wolny od (wszelkiego) długi« = *liber et absolutus ex omni debito JanStat* [*szyk 3 : 1*] (4): *GroicPorz* zv; *BielKron* 119; tedy pozwány przyfięgę vczyniwfzy od długi będzie wolen wypufczon. *SarnStat* 276, 798.

»wwiązanie w długi« [*szyk 1 : 1*] (2): Kiedyby kogo pozwano o iáki dług [...] á on pozwány [...] dawałby w onym długi wwiązanie/ [...] od takiego ma być przyięto wwiązanie. *UstPraw* C4, C4.

»wysłużony dług« (1): yz [*Boturzyński*] ma [...] tysyancz zlotich [...] dobrze, a cznothlywie wiłluzonego długi *MetrKor* 59/75v.

»dług (cyrografem *a.* w aktach *itp.*) zapisany (*a.* opisany *a.* napisany), (*na-*, *w-*, *za-*) pisać, zapisem obligowany; za dług zapisany; zapis, rejestr długi (*a.* o dług)« = *libellus aeris alieni BartBydg*; *obligatio Mącz*; *debita in registris scripta a. annotata, debitum non inscriptum JanStat* [*szyk 20 : 10*] (30): *BartBydg* 81b; Alie zapis o przedanie dziefięczyny odlug Kołczielny abo dvchownei ofobie mogą prziiacz y fpravovac fądem Duchownem *ComCrac* 20v *marg*, 21v [2 r.], 22; Vczyni kto pierwfy Areft ná dobrá fwego dłużniká zgoła/ nie máiac długi fwego żadnym zapisem obligowanego/ vczyni też potym drugi/ máiac dług Cyrográfem álbo iákim innym Vrzędowym dowodem opifány *GroicPorz* ee2, x4v, dd4 [2 r.], ee2v; Dług zápifány tháką monetą ma być plácon/ iáka ieft zápifána. *UstPraw* E3, C4; *Mącz* 193c, 413b; *ActReg* 162; a tam lęzancz na smyertelnym lofzu [...] dzalał pán fzyedleczfky tefztamyen y dal natym teftamenczye pyłacz dług pány páwłowy *ZapKościer* 1589/86, 1589/86; *ActReg* 162; Dług nie zápifány, máiętnością plácąc ma ftróná przyiác. *SarnStat* 694; Kupcy długi w Reyelftrzech nápifáne przed trzemá láty niech wyciągáią. *SarnStat* 695, 214, 276 [2 r.], 698, 809, 1168 [2 r.], 1242 [2 r.], 1268.

»zawiązbion w długi« (1): Iż mu chcą to imienie omienione wyfwbodzić fwym nakładem, które iefł zawiązbiono v sliachetnego Iędrzeia Knibawłkiego wpewnym długi *ZapKościer* 1580/13.

»dług złodziejstwa« = *zobowiązanie wynikające z kradzieży; debitum furtum JanStat* (1): A iefli w więzieniu będąc vćieką z ich mocy/ niech iuż będą wolni od wśelkiego długi y obowiązku: wyiawfzy długi złodzieyftwá *SarnStat* 798.

Szereg: »dani i długi« (1): Bo kto ná Kmiotki dani y długi záchowywa/ łatwie ie zuboży. *GostGosp* 66.

W przen (18) : á czo nam pochlebftwo przyniefie, to wnet fobie iako dług pokładamy *BielŻyw* 145; Grzebą temu zá vchem cyrográphy długi/ Ano nie máłz k wieczoru czym nákarmitć flugi. *RejWiz* 68v.

W charakterystycznych połączeniach: wielki, (swoj) własny dług (6); dosyc się stać za dług.

Zwroty: »odda(wa)ć dług; dług jest oddany« [szyk zmienny] (2; 1): Hárfą/ y rymem będę cię wyznawał: Abych ták tobie wedle powinności Dług obiecány dzień po dzień oddawał. *KochPs* 88; [na Sądny dzień] odda Piekło dług fwoy/ y zgubienie wroci część fwoię/ ábych ia też (mowi P. Bog) oddał káżdemu według vczynekow iego *StryjKron* 6; *WujNT* 521.

»upominać się jako długi« [w tym: własnego (3), własnego swego (3), pewnego (2)] (9): Iuż wypełni [Pan] ony obietnice fwoie nád tobą/ [...] iż nie tylko ábyś vprosić miał co v niego/ áleć fie kaže vpominać iáko długi włáfnego fwego *RejPos* 181, 128, 163, 171v, 181, 252, 327; *SkarŻyw* 570; *GrabPospR* K2v.

»dług wrocić« (1): A czemuż fie [człowiek pobożny] ma wzdrygać/ áby ten dług [dobrodziejstwa pańskiego] Pánu záś wrocił? *RejZwierc* 167v.

»dług wziąć« (1): Táke człowiek pobożny zádłużył fie Pánu/ wielki dług wziął od niego dobrodzieyftwá iego *RejZwierc* 167v.

»dług zapłacić« (1): Iefzcześ mi nie wśytko fpełnił cóś mi był powiedzieć obiecał. (–) Niech iedno fobie kęs wytchnę/ á godnego znáć fye od Gośpodarzá náuczę/ łatwieć dług zápláć *OrzRozm* P.

Wyrażenia: »dług dobrodziejstwa« (1); *RejZwierc* 167v cf »dług wziąć«.

»pewny dług« (2): vpominał fie Konwierz obietnice/ iáko długi pewnego/ áby kápicę co rychley wziął/ á Mnichem zoftá *SkarŻyw* 570; *RejPos* 327.

»powinny dług« (1): A iefli też ná ktorego wiernego co przypádnie boleści álbo niefzczeńcia iákiego/ tho iuż Pan z niego bierze iáko czynńz álbo iáką dań zá [...] wyftępki iego/ á pothym mu iuż dawa kwit [...] iż mu fie iuż dofyć sftháło zá on powinien dług iego. *RejAp* 132v.

Szereg: »dług a zapłata« (1): A iuż mię w ten czás ni ocz nie próś/ ále mi fie vpominay iáko włáfnego długi á zapłaty fwey. *RejPos* 163.

Przen (66) :

a) *O konieczności śmierci* (45) : Iednáki dług nośimy/ wśytkich śmierć wyzobie *WisznTr* 8; *GrabowSet* P2.

Fraza: »každy [człowiek] dług [śmierci] winien« (1): Doctorowie o pewney fmierczy powiedaią. [...] A kazdy fnać dług ten winien Czynić mu dofyć powinien. *RejKup* f8v.

Zwroty: »się uiścić śmierci w długi« (1): Ale iż y ten po onym zwycięftwie nád Tátáry otrzymanym muftáł fie vyfczyć śmierci w długi ktory był winien z ciála. *StryjKron* 270.

»(ostatni *a.* powinny) dług (śmierci z ciała *a.* Bogu) (za)płacić« (9): A żywota polepfzyć chćiey: Bo niewiełz gdy śmierć ma przyść/ Ktorey musilż dług zapłacić. *BierEz* S3; *HistLan* E; A iefli vmrę tedy dług zapłace/ á pokoy łobie vczynię. *RejZwierc* 169v, 169v; *SkarŻyw* 342; *StryjKron* 707, 782; *ArtKanc* S18; Sámá dług zapłaciła Bogu Włzechmocnemu. Z tych ziemłkich do Niebiełkich połzła ofiádłości *KołakCath* Bv.

Wyrażenia: »dług nieomylny« (1): *RejZwierc* 169v cf »dług pewny«.

»ostatni dług« (1): iż Alexander dnia 19. Augušta Miefiacă Roku 1506. w Wilnie oftátni dług łmierci z ciała zapłacił *StryjKron* 707.

»dług pewny« (1): A niech też łobie káždy wřpomni łmiertelność łwoię/ á iż to dług iefł pewny á nieomylny/ á káždy gi s cżółem łwym pewnie zapłacić mułi. *RejZwierc* 169v.

»powinowaty, powinny dług« (2): *LibLeg* 11/180v; Iż káždy z nas mułi tu powinny dług płácić/ Bo łie kres zámierzony nie może zináciić. *HistLan* E.

b) O zobowiązaniach człowieka grzesznego względem Boga (47) : Ale moie [*lege*: maże] yuż załługy Bo łą niezliczone łlugy Co prze nanłfą [*lege*: przenoszą] náłłie łprołny [*lege*: sprawy] A tocz włytko yéłł błat prawý A to ya ták wyznacž mułłę Mam tak nawłłem grzełłną Duffé. *RejKup* r5v.

W połączniu z zaimkiem dzierżawczym (21): *RejKup* 12; A iż themu wierzę że Kryłtus vmarł [...] y zapłacił dług moy *KrowObr* 45v, 45v; *OrzQuin* Nv [2 r.]; A tá nędznicićká vczuwlży ten mizerny dług łwoy/ [...] pokrapia łzami łwemi nogi moie *RejPos* 310v, 168, 211, 246, 248 [2 r.], 248v [2 r.], 310v [4 r.]; *ArtKanc* P9, T13v; *SkarKaz* 386b, 551b.

W charakterystycznych połączeniach: marny (2), mizerny dług.

Zwroty: »być, chodzić w długu« (1 : 1): Trzecie obáciić małż/ iáko łie łmęcą bráciiłzkowie twoi/ [...] z vpadku twego. A pomni że vłtawicźnie chodziłż w tym długu przed Máyełstatem Pána twego. *RejPos* 249v; Pátrzayże iż thy będąc w długu łwoim/ przedłię łie nic nie cžuiefłż/ á nic łie nie łtárałż o zapłátę łwoię *RejPos* 310v.

»odpułcić (wszytki) dług(i)« [*szyk zmienny*] (4): iż łie Pan zmiłował nád tobą/ [...] y odpułciłci włzytki łlugi twoie. *RejPos* 246, 310v; przyimiłż [*Panie*] tve nieużyteczne łlugi/ á odpułć nam náłze włzytki łlugi. *ArtKanc* P9; *LatHar* 449.

»przyznać się ku długowi« (1): A włzákož thu pátrż á vcz łie/ iż przedłię vczynił [*nędznik*] y wyznanie vpadku łwoiego/ gdy łie przyznał ku długowi/ á podeymuie łie go płácić: vczynił thež y pokorę y prołbę/ gdy prołi áby Pan miał łitość nád oną omyłką iego. *RejPos* 248v.

»(za-, wy-, s-)płacić (*a.* wypłacać), wypłacający dług (*a.* siła długow); długu wypłacenie, zapłata; dług zapłacony« [*szyk zmienny*] (20 : 1; 1 : 2; 1): Naimi też tu kogo łobie Iż będzie czo czedł przy tobie. Zwłacza prołby łwietey brydy [...] Albo łwietý połł Iakubow I ten łyła placzy długow. *RejKup* 15, ł4v, Ddv, ee7v; Iż kriłtus pan łam ten dług zapłacić raczył/ ktorychmy my płácić powinni byli. *LubPs* P6v *marg*; *KrowObr* 45v [2 r.]; *RejWiz* 159v; *OrzQuin* Nv [2 r.]; *RejPos* 168, 178v, 211; *KuczbKat* 415 [3 r.]; *SkarŻyw* 263; *LatHar* 286, 309; Miłółierne vczynki od gniewu Bożego bronią/ łlugi Bogu wypłaciią *SkarKaz* 278b; bo tym łię ná drugim łwiece rátuia; gdy ábo ich łlugi płácić/ ábo iáłmużny z dóbr ich ktore zołtawili/ y ktorych vżywamy/ czynim *SkarKaz* 386b, 119b, 551b, 634b, 637a,

»upadać w dług« (1): Závždy nędzny człowek vpada w dług Pánu. *RejPos* 248 *marg.*

»wykwitować sobie długow« (1): iefzcze sie ten nádzyewał wedle ítarych kwitáci y fuchotámi/ odpufty/ młzám/ y inemi ípráwámi wykwitowác łobie tych długow íwoich. *RejPos* 248.

»w dług i zachodzić« (1): A barzo wdlugi [*gardyjanowie*] zachodza Wiele íwoiey dúffy íkodza. *RejKup* b7v.

»dług zastąpić [= zapłacić]« [*szyk zmienny*] (2): Tu iuż wiefz/ iż zdárt ieft on írogi Cyrograph/ [...] ktoremuchmy nigdy dofyć vczynić nie mogli/ by był zá nas Pan náíz tego długu nie záítąpił/ á nie przeiednáł nam te^{go} v Bogá oycá íwe^{go}. *RejPos* 109, 211.

»zetrzeć krwią, zgładzać dług i« (1 : 1): Bo pan zgladza náíce [!] dlugy Przes íyna íwego zaílugy. *RejKup* 12; Náíz Pánie ráczyłz nas bronić/ á nieprzyiaćielá íłumić/ ípráwuiác nas twoie slugi/ íwá Krwią ítarleś náíce dlugi. *ArtKanc* T13v.

Wyrażenia: »ciężki dług« (1): Obáczże tu moy miły brácie/ iáko to ieft ciężzki dług náíz/ to thu przewinienie náíce *RejPos* 248.

»docześne dług i« (1): Owym záś co w Czyścu my ná íiem i bárzo wiele íłużym: gdy im do wypłácenia docześnych długow/ ofiárámi/ poítámi y iáłmużnámi/ y innym vtrudzenim zá nie/ pomagamy. *SkarKaz* 637a.

»dług grzechowy; grzechow dług i« (1; 1): Długu grzechowego że niemożemy íámi zápláć/ do męki Páńłkiey vćiekác íie mamy. *KuczbKat* 415 *marg*; WYíluchay Pánie/ próśimy cię/ [...] przez iego [św. *Atanazyjusza*] zaílugy/ odpuść grzechow náíznych dlugi. *LatHar* 449.

Szeregi: »dług a przestápienie« (1): Bo obácz iáko záítępuie zá cię [*Pan*] á iáko płáć zá cię ten mární dług twoy/ á to przeítápienie twoie. *RejPos* 168.

»dług i winá« (1): Tákowyc był on dług y táka winá/ o ktorey mowił Pan Chriřtus przez vřtá Prorockie *KuczbKat* 415.

c) *Powinność* (1) : A o czo ty [*sluga*] narzekać máíz Gdyć czo każą to vdziałáíz A to twoie wřzytki dlugi Abys był pilen poílugi *RejJóz* C6.

d) *Zobowiązanie* (1) : [*Pyrrus do Agamemnona*] Owa/ iefli vważáíz íłufznie cné zaílugi/ Wielkie Achillefowe Tą ná tobie dlugi. *GórnTroas* 21.

W charakterystycznym połączeniu: wielki dług.

Synonim: pożyczka.

Cf [**DŁUSTWO**], **DŁUŻNOŚĆ**